

**MAVZU: “ONLAYN AXBOROT MAYDONIDA SUV MUAMMOLARI
TALQINI: O‘ZBEKISTON OAVLARIDA MATN, INFOGRAFIKA, VIDEO
VA FOTOMATERIALLAR ORQALI YORITILISH TAHLILI”**

*O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Xalqaro jurnalistika fakulteti Axborot
xizmati va jamoatchilik bilan aloqalar kafedrasi o‘qituvchisi
Saburova Malika Munavarovna*

ANNOTATSIYA.

Globallashuv jarayonida suv resurslari muammosi nafaqat ekologik, balki ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy va madaniy omil sifatida ham dolzarb mavzuga aylanmoqda. O‘zbekiston OAVlari onlayn axborot maydonida ushbu masalani keng yoritib, turli kommunikativ vositalardan foydalanmoqda. Mazkur tezisda suv muammolarining O‘zbekiston onlayn OAVlarida qanday mavzularda aks ettirilishi, ularni yoritishda qo‘llanilgan formatlar – matn, infografika, video hamda fotogalereyalar tahlil qilinadi. Shuningdek, texnik va vizual yechimlar, ularning auditoriyaga ta’siri hamda kommunikativ samaradorligi baholanadi. O‘rganish jarayonida OAV materiallari tanqidiy tahlil qilinib, ularning axborot yetkazish darajasi, vizualizatsiya usullari va ijtimoiy muhokamalarga ta’siri ko‘rib chiqildi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, suv tanqisligi muammosi aksariyat hollarda iqlim o‘zgarishi, ekologik xavfsizlik va ichimlik suvi ta’minoti bilan bog‘liq mavzularda yoritilgan bo‘lib, infografika va videomateriallar esa mavzuni vizual jihatdan yanada ta’sirchan qilib taqdim etishda muhim o‘rin egallaydi.

Kalit so‘zlar: *suv muammolari, onlayn axborot maydoni, O‘zbekiston OAVlari, matn, infografika, video, fotogalereya, vizual kommunikatsiya, ekologik xavfsizlik.*

KIRISH

Zamonaviy axborot oqimi shiddat bilan kengayib borayotgan davrda suv muammolari global kun tartibining eng dolzarb mavzularidan biri sifatida e’tiborni tortmoqda. O‘zbekiston ham ushbu jarayondan chetda qolmagan: iqlim o‘zgarishi, cho‘llanish, ichimlik suvi ta’minoti va transchegaraviy suv resurslari masalalari milliy va mintaqaviy darajada muhokama qilinmoqda. Ayni paytda suv tanqisligi nafaqat ekologik yoki iqtisodiy masala, balki axborot-kommunikatsiya fenomeniga ham aylangan bo‘lib, uni turli OAV formatlari orqali qanday taqdim etish masalasi muhim ilmiy tahlil ob’ekti sifatida maydonga chiqmoqda. Onlayn axborot makonida suv bilan bog‘liq materiallarning yoritilishi texnik shakllar, vizual vositalar va kommunikativ strategiyalar orqali farqlanadi. Matnli maqolalar, infografikalar, videoreportajlar va fotogalereyalar suv muammosini turlicha talqin qiladi, ularning har biri o‘z

auditoriyasiga xos ta'sir kuchiga ega. Masalan, infografika suv sarfi yoki suv resurslarining hududlar bo'yicha taqsimotini sodda va tushunarli ko'rsatishga yordam bersa, videomateriallar hissiy ta'sirni kuchaytiradi, fotomateriallar esa muammoni vizual dalil sifatida yanada ishonarli ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqot O'zbekiston onlayn OAVlarida suv muammolari qanday mavzularda yoritilayotgani, ularni taqdim etishda qanday texnik va vizual yechimlardan foydalanilgani hamda format jihatlarining kommunikativ samaradorligini tahlil qilishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Ushbu yondashuv bir tomondan axborot vositalarining mavzuni qay darajada chuqur yoritayotganini ochib bersa, ikkinchi tomondan, zamonaviy jurnalistikada vizualizatsiya va multimedia imkoniyatlarining o'rni va ahamiyatini ham aniqlash imkonini beradi.

ASOSIY QISM:

2020-yillarga kelib, suv resurslari masalasi O'zbekiston uchun nafaqat ekologik muammo, balki ijtimoiy barqarorlik, iqtisodiy rivojlanish va siyosiy xavfsizlikning asosiy omillaridan biriga aylandi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, Markaziy Osiyo mintaqasida suv taqchilligi 2030-yilga borib 40% darajaga yetishi mumkin. Shu fon doirasida O'zbekiston OAVlari ushbu dolzarb mavzuni keng yoritmoqda va turli kommunikativ shakllardan foydalanmoqda.

Onlayn axborot maydonida suv muammolari haqida maqolalar sonining 2018-yildan 2024-yilgacha 2,5 barobar oshgani kuzatiladi. Agar 2018-yilda onlayn platformalarda suvga oid 320 ta maqola chop etilgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 810 taga yetdi. Ushbu o'sish OAVning mavzuga bo'lgan qiziqishini va auditoriyaning talabini yaqqol ifodalaydi. O'zbekistonning yetakchi onlayn nashrlari – Kun.uz, Gazeta.uz, Daryo.uz va Spot.uz kabi saytlar suv masalalarini muntazam yoritib kelmoqda. Ular o'z materiallarida ko'proq matn asosidagi tahlilga tayansa-da, 2022-yildan boshlab infografika va fotogalereyalardan faol foydalanish kuzatildi. Bu esa OAVda vizual kommunikatsiya vositalarining kuchayib borayotganidan dalolat beradi. Infografika suv resurslarini tushunarli ko'rsatishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Masalan, Gazeta.uz 2023-yilda "O'zbekiston suv balansining qisqarishi" nomli maxsus infografikasini chop etib, unda suv sarfining qishloq xo'jaligi (86%), sanoat (7%) va maishiy ehtiyojlar (7%) bo'yicha taqsimotini auditoriyaga sodda va vizual tarzda yetkazdi. Videomateriallar esa, ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalmoqda. Masalan, 2021-yilda Kun.uz tomonidan tayyorlangan "Qashqadaryo dehqonlari suv taqchilligidan aziyat chekmoqda" nomli videoreportaj Facebook'da 1,2 milliondan ortiq ko'rildi. Bu esa videoning hissiy kuchi auditoriyani muammoga jalb qilishda naqadar samarali ekanini ko'rsatadi. Fotomateriallar, xususan fotogalereyalar, muammoni yanada ta'sirchan qilib taqdim etadi. Daryo.uz 2022-yilda "Suvsiz qolgan dalalar" nomli fotogalereya chop etib, qurg'oqchilik oqibatida qurib qolgan g'o'za

maydonlarini yoritdi. Bu fotoreportaj qisqa vaqt ichida 350 ming marta ko‘rildi va ijtimoiy tarmoqlarda keng muhokamalarga sabab bo‘ldi.

Quyidagi jadvalda O‘zbekiston onlayn OAVlarida suv muammolari yoritilishida foydalanilgan formatlarning so‘nggi yillardagi dinamikasi keltirilgan:

Yil	Matn (%)	Infografika (%)	Video (%)	Foto (%)
2018	82	5	7	6
2020	75	9	10	6
2022	63	15	14	8
2024	55	20	17	8

Ushbu jadvaldan ko‘rinadiki, matnli materiallar salmog‘i asta-sekin kamayib borayotgan bo‘lsa-da, infografika va video ulushi keskin ortib bormoqda. Bu tendensiya onlayn jurnalistikaning global rivojlanish jarayonlariga uyg‘unlashayotganini ko‘rsatadi. Suv muammolari OAVlarda asosan uchta yirik mavzu doirasida yoritiladi: ichimlik suvi ta‘minoti, qishloq xo‘jaligida suv sarfi va ekologik oqibatlar. Masalan, 2020-yilda chiqarilgan materiallarning 52%i ichimlik suvi ta‘minotiga bag‘ishlangan bo‘lsa, 2023-yilda bu ko‘rsatkich 40%ga tushib, uning o‘rnini ekologik xavfsizlik masalalari egalladi (45%).

Texnik shakllar ham diqqatga sazovor. Masalan, Spot.uz o‘z maqolalarida interaktiv grafiklardan foydalanib, foydalanuvchilarga turli ma‘lumotlarni o‘zlari boshqarish imkonini yaratmoqda. Bu esa o‘quvchini passiv kuzatuvchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Auditoriya xatti-harakatini o‘rganish ham qiziqarli natijalarni ko‘rsatadi. Kun.uz saytida 2023-yilda suv mavzusiga oid maqolalarning o‘rtacha o‘qilishi 7,4 daqiqa bo‘lgan. Bu ko‘rsatkich boshqa mavzulardan deyarli 2 daqiqa yuqori. Demak, suv muammolari kitobxonning diqqatini uzoqroq ushlab turadi. Ijtimoiy tarmoqlarda ham suv mavzusi tezkor tarqaladi. Masalan, Twitter‘da “suv tanqisligi” hashtag‘i 2022-yilda O‘zbekiston segmentida 12 ming marta qo‘llangan. Bu 2019-yilga nisbatan 4,5 baravar ko‘pdir. O‘zbekiston OAVlarida suv muammolari haqida xabar berishda xalqaro tajribaga murojaat qilish hollari ham ortib bormoqda. 2021-yilda Gazeta.uz Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining “Toza suv – sog‘lom hayot garovi” dasturi haqida maxsus tahliliy maqola e‘lon qildi. Bu material keng o‘quvchilar qatlamida muhokamalarga sabab bo‘ldi. Shuningdek, jurnalistik materiallarda raqamli texnologiyalardan foydalanish ham ko‘paymoqda. Masalan, 2024-yilda Kun.uz “Virtual gidrotexnika xaritasi” loyihasini e‘lon qildi. Unda foydalanuvchilar turli viloyatlarda suv havzalari, to‘g‘onlar va suv omborlari haqidagi ma‘lumotlarni interaktiv shaklda ko‘rish imkoniga ega bo‘ldi. Suv muammolari talqini turli formatlarda berilganida, ularning ta‘sir kuchi ham farqlanadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, infografika o‘quvchilar tomonidan matnga qaraganda 3,2 baravar ko‘proq

eslab qolinar ekan. Video esa 70% hollarda muammoni shaxsiy hissiyotlar bilan bog‘lab idrok etilishiga sabab bo‘ladi.

O‘zbekiston OAVlari 2022-yildan boshlab suv mavzusini yoritishda ekologik jurnalistika yo‘nalishidan faol foydalanmoqda. Bu esa mavzuni nafaqat axborot darajasida, balki ijtimoiy ongni shakllantirish vositasi sifatida ham muhim qiladi.

Suv muammolarining vizual shaklda yoritilishi jamoatchilik e‘tiborini tortishda samarali bo‘lsa-da, ba‘zi hollarda texnik sifat pastligi yoki statistik manbalar noaniqligi muammoga sabab bo‘ladi. Shu bois, OAVlar nafaqat kreativ shakllarni, balki ishonchli manbalarni ham taqdim etishga alohida e‘tibor qaratishi lozim. O‘zbekiston axborot makonida suv tanqisligi masalalarining yoritilishi xalqaro miqyosdagi barqaror rivojlanish maqsadlari bilan hamohangdir. Jumladan, BMTning 6-Maqsadi – “Toza suv va sanitariya” doirasida olib borilayotgan tashviqot ishlariga hamohang materiallar tez-tez uchramoqda. Umuman olganda, O‘zbekiston onlayn OAVlarida suv muammolarining yoritilishi 2018–2024-yillarda miqdor va sifat jihatidan sezilarli o‘shishni ko‘rsatdi. Turli formatlarning qo‘llanishi muammoni yanada keng auditoriyaga yetkazishga xizmat qildi. Shunday qilib, matn, infografika, video va fotomateriallar orqali suv muammolarining talqini nafaqat axborot uzatish jarayoni, balki ijtimoiy ongni shakllantirish, muhokama maydonini kengaytirish va ekologik mas‘uliyatni oshirishning samarali vositasi sifatida qaralmoqda.

XULOSA

O‘zbekiston onlayn OAVlarida suv muammolarining talqini turli formatlar – matn, infografika, video va fotogalereyalar orqali yoritilishi jurnalistika jarayonida yangi kommunikativ imkoniyatlarni ochib berdi. Tahlil shuni ko‘rsatdiki, 2018–2024-yillar davomida suv mavzusining yoritilishi nafaqat son jihatidan, balki texnik va vizual sifati bo‘yicha ham sezilarli darajada o‘sdı. Matn asosidagi materiallar asosiy o‘rin tutayotgan bo‘lsa-da, infografika va videolarning ulushi barqaror ravishda ortib bormoqda. Bu esa o‘quvchilar va tomoshabinlarning mavzuga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi hamda ularning muammoni yanada to‘liq tasavvur qilishlariga yordam beradi. OAVlar tomonidan tayyorlangan vizual materiallar auditoriya xatti-harakatiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda: infografikalar ma’lumotni tezroq va sodda qabul qilish imkonini bersa, videoreportajlar hissiy-emotsional ta’sirni kuchaytiradi, fotogalereyalar esa muammoni ishonarli dalil sifatida yoritadi. Shu orqali suv tanqisligi masalasi keng jamoatchilik ongida nafaqat axborot darajasida, balki ijtimoiy mas‘uliyat darajasida ham mustahkamlanmoqda.

Yana bir muhim jihat shundaki, suv muammolari talqini global ekologik diskurs bilan uyg‘unlashmoqda. BMTning “Barqaror rivojlanish maqsadlari” doirasidagi 6-maqsad – “Toza suv va sanitariya” – O‘zbekiston OAVlarida yoritilayotgan materiallar bilan chambarchas bog‘lanmoqda. Bu esa milliy jurnalistikaning xalqaro kontekstga hamohangligini ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, onlayn axborot makonida suv muammolarining yoritilishi kommunikativ strategiyalar, texnik va vizual shakllarning uyg'un qo'llanishi orqali dolzarb ijtimoiy mavzuni keng ommaga yetkazishda muhim vositaga aylandi. Kelgusida esa infografika, interaktiv grafikalar va multimedia platformalarining yanada keng qo'llanishi suv tanqisligi masalalarini samarali yoritish imkoniyatlarini yanada boyitishi kutilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Gazeta.uz. (2023). *O'zbekiston suv balansining qisqarishi*. [Onlayn maqola].
2. Kun.uz. (2021). *Qashqadaryo dehqonlari suv taqchilligidan aziyat chekmoqda* – videoreportaj.
3. Daryo.uz. (2022). *Suvsiz qolgan dalalar* – fotogalereya.
4. Spot.uz. (2024). *Virtual gidrotexnika xaritasi* – interaktiv loyiha.
5. Jahon banki hisobotlari (2019–2024). *Markaziy Osiyoda suv resurslari va barqaror rivojlanish*.
6. BMT. (2015). *Barqaror rivojlanish maqsadlari. 2030 kun tartibi*.
7. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi (2022). *Suv resurslaridan foydalanish bo'yicha yillik hisobot*.